

Odkaz

Čtvrtletník Oddělení dějin kultury antitotalitního zaměření

„Začala jsem si svobody, v níž jsem žila, hluboce vážit a naplno ji vychutnávat. A slíbila jsem si, že ji nikdy nebudu považovat za samozřejmost.“

Milé čtenářky, milí čtenáři, aktuální číslo bulletinu se k vám dostává s mírným zpožděním. Letní a počátečně podzimní měsíce byly zcela naplněny přípravami výstavy s názvem Paprsky svobody. Britská podpora brněnského disentu v 80. letech 20. století a stejnojmenného katalogu. Výstava byla slavnostní vernisáží otevřena v polovině října a v Mramorových sálech Moravského zemského muzea na Biskupském dvoře ji můžete zhlédnout do poloviny dubna příštího roku. Katalog v českém i anglickém jazyce je k dostání na pokladně Moravského zemského muzea v Dietrichsteinském paláci na Zelném trhu.

Bylo nám velikou ctí, že na vernisáž zavítali také hosté z Velké Británie a z Německa. I na výstavě jsme se snažili zprostředkovat jejich pohled na brněnské bytové semináře, který jsme dokázali vyčíst z dokumentů uložených ve sbírce našeho oddělení. Ale jaký je jejich pohled osobní? Jak moc změnila návštěva tehdejšího Československa jejich dosavadní životy, s jakými obavami nebo naopak očekáváními do země za železnou oponou přijížděli? To jsme se z dokumentů ve velké většině nedozvěděli, a přitom to byl aspekt, který nás tak moc zajímal. Sestavili jsme proto pro zahraniční hosty několik otázek. Odpovědi statečných cizinek a cizinců nám dávají nahlédnout nejen fakta, ale i motivy a důsledky rozhodnutí vydat se do totalitního Československa. Doplnují tak lidskou stránku důležité kapitoly brněnských dějin. Vyprávění je zarámováno svědectvím Miroslava Pospíšila, který jako tlumočnický spojoval britský a český svět. Nechybí ani pohled z řad tehdejších posluchačů, který nám přináší Aleš Filip.

*Příjemné čtení Vám přeje
Petra Pichlová*

Otázky pro Miroslava Pospíšila

Co pro Vás, tehdy učitele jazykové školy, znamenala nabídka podílet se na bytových seminářích?

Snad to bude znít příliš nadneseně, ale přesto řeknu, že mi to přineslo téměř smysl života, a to nejen v době před sameťovou revolucí.

Promoval jsem skoro v polovině sedmdesátých let. Během našeho studia ještě tedy věci jakžtakž šly. Nicméně potom, když jsem zůstal dál na katedře jako učitel, už to jít přestalo. Do dvou let mě vyhodili, protože jsem odmítl vstoupit do strany. Po návratu z vojny jsem našel místo na jazykové škole. A najednou jsem si byl nucen klást otázky. Co budu dělat sám se sebou a co budu dělat proti tomu, co nás obklopovalo?

Jazyková škola byla příjemné překvapení. V Brně měla jako jediná odvahu nezrušit nástavbové studium, které bylo v šedesátých letech velmi oblíbené u těch, kteří se před vysokou školou chtěli naučit jazyky či z jakýchkoliv důvodů chtěli či potřebovali zůstat ještě dva roky ve škole. Když asi v roce sedmdesát byly tyto nástavby zásadně zrušeny, v Brně to „jazykovka“ sešvindlovala a udržela jako tzv. intenzivní dopolední kurs. Všichni chápali, že je to vlastně totéž, rozdíl byl pouze v tom, že studium bylo jen jednorocní a při zaměstnání. Mladí lidé, kteří se na ně přihlásili, museli tedy mít nějaký pracovní poměr.

Našel jsem tam velice zajímavou a živou společnost mladých lidí, což mě přímo nutilo k tomu, abych s nimi navazoval netradiční kontakty a snažil se jim předat něco navíc. Jako anglofil jsem měl během výuky, která obsahovala literaturu, dějiny a informace o současném životě v Británii a USA, možnost seznamovat je s anglosaskou kulturou a americkou politickou tradicí. Pokoušel jsem se jim vysvětlovat, proč britská společnost funguje tak, jak funguje, a k čemu slouží její jednotlivé instituce atd. Stejně jako jsem učil já, učila velká řada kolegů a mělo to skvělou odezvu. Studenty jazykovky jsem zval k sobě domů, půjčoval jsem jim knížky a vedl s nimi dlouhé debaty. Takže, když Petr Oslzlý přišel na podzim 1984 s návrhem pořádat bytové semináře, bylo mi po třech větách jasné, že je to to, co hledám a chci dělat. Pak jsem se hned nesmírně lekl toho, že bych měl diskuze tlumočit. Víím o sobě, že nejsem dobrý tlumočník. Snad jsem slušný překladatel, když mohu sedět u textu a přemýšlet nad tím, ale ani v češtině ani v angličtině nemám dostatečnou

slovní pohotovost, abych byl dobrým tlumočником. Nicméně mě ta myšlenka tak zaujala, že jsem byl ochoten udělat cokoliv, dokonce se i ztrapňovat v roli tlumočnika.

Měl jste na tlumočení nějakou vlastní metodu?

Nějaká systematická metoda byla spíš snem, který se nikdy neuskutečnil. Ideální by bylo dostat text s jistým předstihem a připravit se předem. To se mi stalo myslím dvakrát. Víckrát svůj text přivezli až sami přednášející. Program byl ale neuvěřitelně nabitý. První den jsem většinou přišel domů až kolem půlnoci a na větší přípravu moc času nezbylo. Snažil jsem se tedy každého hosta co nejvíc před přednáškou poznat. Při vlastním překladu nejvíc záleželo na tom, jaký byl řečník. Nejméně mi vyhovovali lidé, kteří přijeli s napsaným textem. Zvláště v případě filozofických přednášek byl text výsledkem dlouhého úsilí, a čím dokonaleji byl vybroušen, tím obtížněji se překládal. Z tohoto hlediska byli nejlepší ti, kteří přednášeli jen z poznámek, protože lépe reagovali na obecnost a vyjadřovali se jednodušeji — ne ve smyslu obsahu, ale stylisticky — v jasnějších a kratších větách.

Jak reagovalo publikum? Zejména v případně tlumočení náročných filozofických přednášek?

Vždy jsme říkali, že kdokoliv, pokud nebude rozumět, může přednášku přerušit. A také k tomu často docházelo, zejména když jsme narazili na nesnadno přeložitelný filozofický pojem. Díky tomu byl překlad jakýmsi kolektivním dílem. Vždy mezi účastníky seděli tři čtyři lidé, kteří uměli docela dobře anglicky a především byli filozofové nebo mnohem větší odborníci ve filozofii než já. Bylo výborné, že mě vždy někdo doplnil, opravil a přihodil termín, který jsem neznal. Já jsem lingvista a učitel a filozof pouze jako amatér. Hodně jsem se od našich studentů naučil.

A hlavně jsem vždy cítil, že mám kontrolu a byl jsem vděčný za jakoukoliv opravu a pomoc. Zajímavé pro mne bylo, když jsme později zkoušeli i další překladatele — Karla Palu mladšího, Katku Tomkovou, Janu Kuchtovou a další. Měl jsem možnost srovnávat jejich překlad s vlastní zkušeností. I když to byly mladší mozky a byli velmi dobří, stejně se nám profesionálního překladatele až do konce nepodařilo najít. Dobří tlumočníci jsou zkrátka vzácní.

Vaše důležitá role tlumočníka se projevila i po vlastní přednášce, při diskuzi. Všichni museli klást otázky v češtině a Vy jste je překládal, což nebylo vždy jednoduché. Jak to probíhalo?

Někdy jsem musel zkoumat, co je vlastním smyslem otázky. Ale hledáním lepšího výrazu se věci zpřesňovaly. Dokonce se dá říct, že to byl velmi důležitý aspekt semináře. Jeho účastníci se učili vyjadřovat lépe to, co chtěli sdělit. To platilo i na druhé straně. Naši přednášející mi velmi často říkali, že před cestou si museli znovu text promyslet, protože věděli, že budou překládáni a někdy jim to pomáhalo při zpřesňování jejich myšlenek. Nejvíc mě však asi na té práci fascinovalo jakési prostřednictví mezi dvěma kulturami a dvěma světy, Británií jsem se zabýval a zabývám již dost dlouho, chápal jsem mentalitu Britů a dost jsem o ní věděl. Lépe jsem chápal, co chtějí říct, a velmi často to nešlo vyjádřit pouhým překladem. Musel jsem být jakýmsi prostředníkem mezi dvěma kulturami, mezi dvěma světy, které se bohužel za těch pětatřicet, čtyřicet let už od sebe hodně vzdálily. Přiznávám, že jsem si někdy něco přidával a někdy něco nepřeložil. Věděl jsem, že kdybych jen přesně překládal, došlo by často k nedorozumění.

Rozhovor je převzat a upraven z knihy Petra Oslzlého *Podzemní univerzita*, kterou vydalo v roce 1993 CDK.

Miroslav Pospíšil s Paulem Flatherem na vernisáži výstavy *Paprsky svobody* v říjnu 2025 (foto: Jan Cága)

David Matthews

hudební skladatel

Co vás vedlo k přijetí nabídky Jan Hus Educational Foundation jet do Československa a přednášet v bytových seminářích?

Roger Scruton se dozvěděl, že Petr Oslzly z Brna shání někoho, kdo by přijel a promluvil o hudbě, konkrétně o Mahlerovi, kterého Petr považoval v Československu za opomíjeného (částečně proto, že byl Žid a Petr byl přesvědčen, že komunisté byli antisemité). Roger mě tehdy už trochu znal — později jsme se stali blízkými přáteli. Požádal mě, abych přijel do Brna, a já souhlasil. Na začátku roku 1986 jsem uspořádal v Petrově bytě seminář pro velký počet lidí, především o Mahlerově *Desáté symfonii*, na jejímž dokončení jsem se podílel, a také o své vlastní hudbě.

S jakými očekáváními či představami jste v 80. letech přijížděl do Československa?

Věděl jsem něco o dějinách Československa, zejména o roce 1968 a následném útlaku. Na žádná konkrétní očekávání si však nevzpomínám.

Co Vás v té době v Československu nejvíce překvapilo?

Když jsem večer přijel do Brna, překvapilo mě, jak temné a tiché město bylo (právě jsem dorazil z Vídně). Nikde žádné reklamy — kéž by tomu tak bylo i dnes! Při setkání s Petrem a několika jeho přáteli mě zaujala hloubka jejich přátelství — přátelství outsiderů v opozici vůči komunistům, na které si neustále museli dávat pozor.

Změnil se Vám po návštěvě pohled na svět? Proměnil se nějak Váš vlastní život?

Po několika dalších návštěvách Brna a Prahy mezi lety 1986 a 1989 jsem pochopil mnohé o životě za komunismu. Začal jsem se velmi zasazovat o soudobou českou hudbu, zejména o tvorbu dvou mladých skladatelů, s nimiž jsem se seznámil na svém semináři, Pavla Nováka a Jaroslava Šťastného. Oba se stali mými dobrými přáteli a já jsem se — s určitým úspěchem — snažil uvádět jejich hudbu ve Spojeném království. Podílel jsem se také na šíření petice na podporu nespravedlivě zadržených členů Jazzové sekce, která nakonec vedla k nižším trestům. Zval jsem do Brna další britské skladatele, aby uspořádali semináře, a hudebníky, aby vystoupili na br-

něnském festivalu. S lidmi z České republiky udržuji blízké kontakty a zemi často navštěvuji, má vlastní hudba se tam hraje pravidelně. Česko hraje v mém životě významnou roli.

David Matthews 2012 (foto: Clive Barda)

Helen Ganlyová

výtvarnice

Co vás vedlo k přijetí nabídky Jan Hus Educational Foundation jet do Československa a přednášet v bytových seminářích?

Hluboce mě oslovovalo téma svobody myšlení, vyjadřování a vzdělávání. Děti už odešly z domu. Pozvání znělo velmi lákavě — bylo jen na krátkou dobu a nemělo mít žádný dopad na mou vlastní výuku. Bylo mi jasné, že kdybych o něm příliš přemýšlela, opatrnost by převážila a mohla bych odmítnout. Můj manžel měl opravdu velké obavy, ale vrátila jsem se v pořádku.

S jakým očekáváním či představami jste v 80. letech odjížděla do Československa?

S žádnými. Byla jsem zvědavá a měla otevřenou mysl. Vážila jsem si svých přátel v Balliolu a důvěřovala jsem jim. O situaci v Československu a o skvělých lidech, kteří tam žili, jsem už něco věděla.

Co Vás v té době v Československu nejvíce překvapilo?

Neobyčejně rozmanité vrstvy společnosti uvnitř totalitního režimu — a to, s jakou obratností v něm obyčejní lidé dál žili

a vyrovnávali se s ním. Projevená laskavost, péče, ohleduplnost a tvořivost, často v nebezpečných situacích.

Překvapilo mě, že když jsem se zeptala, co znamenají slogany na obrovských komunistických transparentech rozvěšených přes ulice, moji noví přátelé odpověděli, že se na ně vůbec nedívají ani je nečtou. Prostě si je odfiltrovali ze svého zorného pole.

Změnil se Vám po návštěvě pohled na svět? Proměnil se nějak Váš vlastní život?

Můj pohled na svět se zcela proměnil. Beze změny však zůstal můj názor na lidskou schopnost dopouštět se nevýslovné krutosti a působit utrpení, stejně jako názor na schopnost lidí projevat lásku, péči, odolnost a nezištnou odvahu při pomoci druhým. Zakusila jsem, jak Češi žili — kdekoli to bylo možné, vedli nenásilný zápas a žili v naději, i když se v dohledné době nerýsovala žádná změna.

Po návratu domů jsem všem vyprávěla, co jsem viděla. Začala jsem si svobody, v níž jsem žila, hluboce vážit a naplno ji vychutnávat. A slíbila jsem si, že ji nikdy nebudu považovat za samozřejmost.

Helen Ganlyová 2005 (soukromý archiv)

Anthony O'Hear

filozof

Co vás vedlo k přijetí nabídky Jan Hus Educational Foundation jet do Československa a přednášet v bytových seminářích?

Do Brna jsem přijel v roce 1987, částečně z obdivu k tehdejším disidentům, který ve mně posílila mimo jiné hra Toma Stopparda *Profesionální faul* (*Professional Faul*), a také díky tomu, jak Kathy Wilkesová, Roger Scruton a další založili Jan Hus Educational Foundation s cílem přivádět britské filozofy, aby přednášeli na neoficiálních seminářích v Československu. Také jsem se v Anglii setkal s Juliem Tominem.

Jak ve své knize uvádí Barbara Day, přijel jsem tehdy spolu s Peterem Fullerem, přítelem a výtvarným kritikem, blízkým mně i Rogeru Scrutonovi. Peter bohužel krátce po této návštěvě tragicky zahynul při autonehodě. Byl neochvějným zastáncem uměleckého neoromantismu, jak se vyvinul v Anglii v polovině 20. století, a stavěl jej do protikladu k tomu, co nazýval mezinárodním modernismem — tehdy módním v hlavních uměleckých institucích Londýna, New Yorku a Paříže. Do Brna přijel v roce 1987, aby o tomto tématu promluvil na bytovém semináři a také aby se seznámil s tvorbou některých místních umělců. Já jsem tehdy hovořil o rozdílu mezi vědeckým přístupem k lidským otázkám a přístupem, který považuji za humánní — pravděpodobně s oporou v náboženství.

S jakými očekáváními či představami jste v 80. letech odjížděl do Československa?

Od cesty do Brna jsem si (po předchozí nevydařené návštěvě Prahy) sliboval, že se setkám s lidmi, kteří jsou ochotni v kritickém duchu zpochybnit komunistickou lež, a že se také od nich něco naučím. Je třeba zmínit, že rok 1987 byl v Československu obdobím značných represí. Režim působil dojmem stagnace a naši hostitelé Petr a Mikin nevěřili, že by se situace mohla v blízké budoucnosti změnit nebo zlepšit. Sám jsem se jich na to přímo zeptal. Netušili, že právě v době našeho setkání byl v Praze Gorbačov a zřejmě Husákovi sděloval, že k upevnění pozic komunistického režimu se již nebude možné spoléhat na Rudou armádu; ani já jsem to samozřejmě nevěděl. Celá ta situace byla ve skutečnosti jen fasádou, ale bylo tehdy velmi těžké ji takto rozpoznat. Co se týče mých očekávání, chtěl jsem po-

chopit, jak se žije v sovětském bloku a jaké to je pro jeho oponenty a všechny, kdo odmítají v té lži žít. Svou roli jsem chápal jako roli člověka, který se chce něco dozvědět, stejně jako někoho, kdo vyučuje a přednáší. A také jako příležitost hledat styčné body mezi konzervativními názory, které jsem (spolu s Rogerem) zastával v Anglii, a postoji účastníků seminářů.

Co Vás v té době v Československu nejvíce překvapilo?

Jedním z překvapení, která jsem si z návštěvy odnesl, byl rozsah ekologické devastace, kterou jsem viděl cestou od rakouských hranic do Brna — něco, co by z letadla nebylo patrné. Překvapil mě také zchátralý stav městských budov, a dokonce i některých krásných kostelů, které jsme navštívili. Velké překvapení pak nastalo u jednoho venkovského kostela, když k němu náhle dorazily dva autobusy plné mladých lidí, kteří se rychle nahrnuli dovnitř — patrně k rychlé modlitbě. To byl aspekt tehdejšího života v Československu, o němž jsme na Západě téměř nic nevěděli.

Změnil se Vám po návštěvě pohled na svět? Proměnil se nějak Váš vlastní život?

Ani ne, nepočítám-li obdiv k lidem, s nimiž jsem se setkal, a odhodlání vrátit se, pokud by se naskytlá příležitost. A ta se skutečně naskytlá, protože brzy přišel rok 1989 a já jsem se pak do České republiky mnohokrát vracel, zejména do Prahy. Právě tam jsem záhy začal být svědkem vulgarizace, která se rychle rozbujela, často i za přispění těch, kdo byli před listopadem členy strany. Tento jev popisuje Roger Scruton ve svém románu *Zápisky z podzemí* (*Notes from Underground*) a v opeře *Prochází anděl* (*An Angel Passes*, nebo *Anna*).

Wolfgang Stock

novinář a akademik

Co vás vedlo k přijetí nabídky Jan Hus Educational Foundation jet do Československa a přednášet v bytových seminářích?

Moji rodiče byli uprchlíci ze Středního Německa, kteří opustili svůj domov kvůli sovětské okupaci. Já jsem se narodil v Západním Německu a žil jsem s trvalým pocitem, že musím lidem ve Střední Evropě pomáhat bránit se sovětské diktatuře.

S jakými očekáváními či představami jste v 80. letech odjížděl do Československa?

Ze svých cest za lidmi aktivními v Solidaritě v Polsku a za rodinami lidí uvězněných v komunistickém Východním Německu jsem znal situaci v těchto dvou (velmi odlišných!) zemích a velice jsem si přál poznat poměry v zemi pražského jara.

Co Vás v té době v Československu nejvíce překvapilo?

Odhodlání, skromnost a ochota k obětem na straně aktivistů, s nimiž jsem se setkal. Filozofů, kteří pracovali jako myčiči oken (protože byli po roce 1968 vyhoštěni ze svých univerzitních pozic), avšak nadále psali a učili v podzemí. Zároveň mě ohromilo a šokovalo, když mi ukázali, jak v 80. letech „kopírovali“ stěžejní literaturu: na psacím stroji za pomoci kopírovacího papíru — maximálně sedm kopií. A já jsem — pár set kilometrů na západ — psal svou diplomovou práci na počítači...

Změnil se Vám po návštěvě pohled na svět? Proměnil se nějak Váš vlastní život?

Když jsem se seznámil s těmito osobnostmi, bylo mi čím dál jasnější, že sdílíme tentýž kulturní základ a tytéž hodnoty — rozdělení Evropy bylo potřeba překonat, komunismus musel skončit!

Oriana a Wolfgang Stockovi 2024 (soukromý archiv)

Miroslav Pospíšil (1951) vystudoval anglistiku a germanistiku na Filozofické fakultě Univerzity Jana Evangelisty Purkyně (dnes Masarykovy univerzity) v Brně. Krátce na fakultě působil, pak odešel vyučovat angličtinu do Státní jazykové školy. Byl hlavním tlumočnickem bytových seminářů s britskými přednášejícími. Na konci 80. let se na fakultu vrátil. Stal se členem stávkového výboru Filozofické fakulty a následně brněnského Občanského fóra. V letech 1989–1991 zastával funkci proděkana Filozofické fakulty. Stal se spoluzakladatelem a prvním ředitelem Vzdělávací nadace Jana Husa. Patří mezi přední odborníky v oblasti neziskového sektoru.

David Matthews (1943) se narodil v Londýně a skládat začal ve svých šestnácti letech. Koncem 60. let byl asistentem Benjamina Brittena. Jeho rozsáhlá tvorba zahrnuje jedenáct symfonií, pět symfonických básní, osm koncertů, osmnáct smyčcových kvartetů a mnoho dalších komorních a vokálních skladeb. Matthewsova hudba se pravidelně hraje ve Spojeném království i na mezinárodních pódii a skladatel je považován za jednu z vůdčích osobností současné britské klasické hudby. Ve své tvorbě se často inspiruje krajinami a ročními obdobími, malbami a literárními texty. V letech 2018–2022 složil operu *Anna* na libreto Rogera Scrutona, které reflektuje jejich zážitky z Československa před sametovou revolucí.

Helen Ganlyová (1940) je britská výtvarná umělkyně. Studovala na Slade School of Fine Art v Londýně. Deset let vyučovala na Ruskin School of Drawing and Fine Art v Oxfordu a dalších deset let na School of Education při Oxford Brookes University. V roce 2000 obdržela Cenu tisíciletí (Millennium Award) a stala se první rezidenční umělkyní v Ashmolean Museum. Vystavovala a vyučovala ve Spojeném království, po celé Evropě a v Indii. Koncem 80. let několikrát navštívila Brno ve spolupráci s JHEF a přednášela v bytových seminářích. V listopadu 1989 se v Brně účastnila událostí sametové revoluce.

Anthony O'Hear (1942) je britský profesor filozofie. Do roku 2019 působil jako ředitel Royal Institute of Philosophy a šéfredaktor časopisu *Philosophy*. Je autorem řady knih o filozofii. V minulosti působil také jako vládní poradce pro oblast školství a vzdělávání učitelů. Za své zásluhy v oblasti vzdělá-

vání obdržel v roce 2018 Řád britského impéria (OBE), udělený v rámci každoročního novoročního seznamu britských vyznamenání (New Year's Honours List). V roce 1987 navštívil Brno, kde přednášel v neoficiálních bytových seminářích.

Wolfgang Stock (1959) studoval historii a politologii na univerzitě ve Würzburgu a na univerzitě v Oxfordu, kde se seznámil s Rogerem Scrutonem a Timothy Gartonem Ashem a začal spolupracovat s brněnským disentem. Nejprve do Brna jezdil jako kurýr, poté se spolupráce zejména v oblasti počítačových technologií ještě zintenzivnila. Stock navázal úzké kontakty nejen s nezávislými intelektuály v Československu, ale také s polským hnutím Solidarita. Působil zejména jako novinář a humanitární pracovník. Od roku 2017 je generálním tajemníkem Německé asociace evangelických škol a mateřských škol.

Z výstavy *Paprsky svobody* (foto: Jan Cága)

Z pohledu posluchače

Mého staršího bratra Martina i mě pozval na bytové semináře náš strýc Petr Oslzlý. Byli jsme tehdy studenty Filozofické fakulty UJEP (nyní MU), kam jsme se navzdory špatnému posudku z místa bydliště nakonec dostali, ale bratr měl za sebou dva roky vojny a já zkušenost s prací kulisáka. Spolu s námi přicházel budoucí premiér Petr Fiala, s nímž jsem se znal už od šesté třídy, a hlavně z gymnázia. Byli jsme v období duchovního hledání, kdy jsme dychtivě přijímali vše, co nás mohlo posunout vpřed na cestě vytyčené třemi spojitými pojmy: verum — bonum — pulchrum. Zaměření Podzemní univerzity na etiku, politickou filozofii, kulturní antropologii a umění tomu přesně odpovídalo. Zároveň jsme navštěvovali podzemní semináře tomistické filozofie a teologie, pořádané řádem dominikánů, jehož členem se posléze stal můj bratr. Že do velkého vězení, jímž náš stát tehdy byl, přijíždějí a s námi rozmlouvají učenci a umělci z Velké Británie, tedy země, k níž jsme především díky duchaplným spisovatelům a konzervativní tradici vzhlíželi s velkým obdivem, mohu i po letech považovat za zázrak, ale zároveň si moc dobře uvědomuji, komu za to vděčím a kolik odvahy bylo zapotřebí.

Velký dojem na mě udělal už v prosinci 1984 první přednášející David Levy, jehož filozofická antropologie navazující na Erica Voegelina a Arnolda Gehlena nám otevírala úplně nové obzory. Levy a mnozí z dalších hostů byli na univerzitách ve své vlasti jako hlasatelé konzervatismu marginalizováni, a naopak u nás, kde „v podzemí“ vládlo jim nakloněné duchovní klima, našli vděčné posluchače. Pochopitelně mám na mysli konzervatismus „v dobré kondici“, a ne ve svých karikaturách, dnes bohužel tak častých. Není totiž filozofií nehybnosti, ale stálé změny v rámci kontinuity, což si pamatuji z přednášky Davida Regana.

Tím se dostávám k otázce, co ze seminářů Podzemní univerzity jsem si odnesl do svého budoucího života. Tato nekonvenční, ale velmi intenzivní škola mi dala směr zejména v myšlení o člověku a společnosti. V porevoluční euforii jsem se dokonce domníval, že mám průpravu i k praktické politice. Byl jsem tehdy v Brně čtyři roky členem městského zastupitelstva, ale soutěž idejí, v níž bych mohl uplatnit své poznání, se pohříchu nekonala... Stát se studentem Podzemní univerzity pro mě bylo vzácným darem. Hledání pravdy, dobra a krásy je skvělou činností srdce i intelektu, při níž

dlouhé hodiny ubíhají jako chvíle, zvláště když se odehrává ve vybrané společnosti a nad šálkem silného anglického čaje.

Aleš Filip

Aleš Filip (1964) vystudoval vědu o výtvarném umění na Filozofické fakultě Jana Evangelisty Purkyně (dnes Masarykovy univerzity) v Brně a na téže fakultě absolvoval doktorské studium dějin umění. Pracoval ve státní a církevní památkové péči, v Ústavu dějin umění Akademie věd ČR v Praze (pracoviště Brno) a od roku 2004 vyučuje na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity. Ve své odborné práci se zabývá zejména dějinami a teorií výtvarného umění s důrazem na sakrální umění a období kolem roku 1900. Spolu s Romanem Musilem autorsky připravil řadu oceňovaných výstav a publikací, např. knihy *Gabriel von Max* (2011) a *Epocha salonů* (2021), jež jako muzejní publikace roku získaly první místo v soutěži Gloria musaealis a výstavu Gottfrieda Lindauera (2015), v téže soutěži poctěnou cenou českého výboru ICOM.

Bratři Martin a Aleš Filipovi v roce 1982
(Foto: Milan Závrbský)

Příběh trabantu

Mnozí návštěvníci výstavy *Paprsky svobody* se ptají, proč před Mramorovými sály stojí trabant. Tento vůz připomíná události z června 1985, kdy Roger Scruton opět navštívil Brno a setkal se s Bronislavou a Jiřím Müllerovými. Důležité věci vždy probírali mimo jejich domov, aby se vyhnuli odposlechům, avšak tentokrát v zábrdovickém parku pozornosti StB neunikli. Scruton byl zadržen, a protože měl pas u Müllerových, museli všichni dorazit nejprve k jejich domu. Müllerovi se snažili ve svém trabantu dojet co nejrychleji a získat tak čas na odstranění nepohodlných dokumentů. Po výslechu dostal Scruton tři hodiny na opuštění čssr. Protože už bylo pozdě a žádný autobus nejel, směli jej Müllerovi pod dohledem odvézt až k hranicím. V Mikulově měli ještě krátkou možnost rozloučit se. A tak se v trabantu odehrálo něco, s čím StB jistě nepočítala. K posílení vzájemné důvěry a upevnění přátelství, které právě obstálo v těžké zkoušce. A také k utvrzení vědomí, že jejich společná práce má zásadní, životní význam.

-pp-

**Trabant před vstupem do Mramorových sálů
(foto: Jan Cága)**

For Our English-Speaking Friends

The third bulletin of this year is inspired by the exhibition *Sparks of Freedom: British Support of Brno Dissent Groups in the 1980s*, open until 19 April 2026 in the Marble Halls of the Moravian Museum, with an English catalogue available. The bulletin highlights the British perspective on the home seminars, as lecturers Helen Ganly, David Matthews, Anthony O'Hear, and courier Wolfgang Stock reflect on how visiting Czechoslovakia shaped their worldviews. Miroslav Pospíšil describes his experiences as an interpreter, and Aleš Filip adds his recollections as a student participant. Another article explains why a Trabant stands in front of the Marble Halls and its role in Brno's unofficial activities.

Odkaz — Čtvrtletník Oddělení dějin kultury antitotalitního zaměření, číslo 3, ročník 3

Autoři: Aleš Filip, Helen Ganlyová, David Matthews, Anthony O'Hear, Petra Pichlová, Miroslav Pospíšil, Wolfgang Stock, překlady: Jana Klapilová
<https://www.mzm.cz/odkaz>

© Moravské zemské muzeum, 2025